

Halide Edip Adivar (1882-1964)

Halide Edip Adivar

Halide Edip Adivar, 1882 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Ceyb-i Hümayun başkâtibi Selânikli Mehmet Edip Bey, annesi Bedrifâm Hanım'dır. Annesini çok küçük yaşta kaybeden Halide Edip çocukluğunu daha çok anneannesinin evinde geçirdi ve ilk terbiyesini orada aldı. Babasının evlenmesi üzerine onun yanına taşınan Halide Edip, orada Amerikan Koleji'ne gitti. Ayrıca devrin tanınmış şahsiyetleri olan Rıza Tevfik'ten Türk Edebiyatı ve felsefe, Salih Zeki'den matematik, Şükrü Efendi'den de Arapça dersleri aldı. Rıza Tevfik onun mistik temayüllerini geliştirirken Salih Zeki de ona pozitif ilim düşüncesini aşıladı.

1901 yılında koleji bitirdi ve aynı yıl hocası Salih Zeki ile evlendi. Bu evliliğinden iki oğlu oldu. 1908 yılında Meşrutiyetin ilanından sonra yazı hayatına başladı. İlk yazılarını "Halide Salih" imzasıyla yazdı. Yazdığı yazılar sebebiyle 31 Mart Vak'asını takiben çocuklarıyla birlikte Mısır'a kaçtı. Birkaç hafta Mısır'da kaldıktan sonra İngiltere'ye giden Halide Edip, 1909'da olayların yatışması sebebiyle yurda döndü ve Dârülmua'llimât'ta pedagoji öğretmenliğine tayin edildi. 1911'de Salih Zeki'nin ikinci defa evlenmesi üzerine ondan ayrıldı. Bu tarihten itibaren yazılarında "Halide Edip" imzasını kullandı. İlk dönemlerdeki yazılarında daha çok kadın ve çocuk eğitimi üzerinde duran Halide Edip, kadınların toplum hayatına katılması ve eğitilmesi için Teâlî-i Nisvân Cemiyeti'ni kurdu. 1912'de faaliyete geçen Türk Ocağı'nda da görev aldı. Balkan Savaşı sırasında Teâlî-i Nisvân Cemiyeti'nin kurduğu hastanede hemşirelik ve hastabakıcılık yaptı. Öğretmenlik ve müfettişlik çalışmalarına Cemal Paşa'nın kendisini davet ettiği Suriye'de de devam etti. 1917'de Suriye'deyken daha önce okuldan tanıdığı ve aile doktorluklarını da yapmış olan Doktor Adnan Adivar ile evlendi. 1918'de Darülfünûn Edebiyat Fakültesi'ne Garp Edebiyatı hocası olarak girdi.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türk milletinin çektiği acılara rağmen ruhen ayakta olduğunu göstermesi için Wilson Prensipleri'ni savunanların teşkilatlanması gerektiğini ileri sürdü. 1918 yılında kuruculuğunu Halide Edip ve Ahmet Emin (Yalman) ve Yunus Nadi gibi aydınların öncülük yaptığı, kısa ömürlü fakat etkisi fazla olan Wilson Prensipleri Cemiyeti kuruldu.

Halide Edip, 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edilmesinin ardından düzenlenen Fatih, Kadıköy ve Sultanahmet mitinglerinde ateşli konuşmalar yaptı. Bu mitingler içerisinde Millî Mücadele ve Halide Edip açısından en önemlisi Sultanahmet Mitingi'dir. Sultanahmet Mitingi'ndeki konuşmasıyla Halide Edip, adeta efsaneleşti. 16 Mayıs 1919'da Anadolu'ya hareket eden Mustafa Kemal, Amasya Tamimi'ni yayımladıktan sonra bazı aydınlara, artık İstanbul'un

Ankara'ya tabi olmasının gerektiğini bildiren ve yapılması gerekenleri anlatan bir mektup gönderdi. Mustafa Kemal'in mektup yazdığı kişilerden biri de Halide Edip'ti.

Bu yıllarda Anadolu'ya gizlice silah kaçırma işinde de görev alan Halide Edip, İstanbul'un işgalinden hemen sonra eşi ve birçok aydınla birlikte Ankara'ya gitti. Halide Edip ve ekibinin geldiği treni istasyonda karşılayanlar arasında Mustafa Kemal de vardı. Daha önce Mustafa Kemal'i asker üniformasıyla uzaktan bir kere gören Halide Edip, Mustafa Kemal'le orada tanıştı. Bu karşılaşmadan sonra Halide Edip Ankara'da bulunduğu süre içinde Mustafa Kemal'le görüşen onunla fikir alışverişi yapan aydınlar arasında yer aldı. Halide Edip'in Mustafa Kemal'le olan bu beraberliği, onun bundan sonraki eserlerinin ana konusunu oluşturdu.

Halide Edip Adivar Mustafa Kemal Atatürk ile

Ankara'da gerekli haberleri temin edip Anadolu Ajansı'nın kurulmasında rol oynayan Halide Edip, Hâkimiyet-i Millîye gazetesi için de haber sağladı. O yıllarda Ankara'da İngilizce okuyan ve konuşan nadir insanlardan biri olduğu için Atatürk'ün yakınındaki bir kişi olarak Ankara'ya gelen her yabancı gazeteci ve siyasetçiye rehberlik edip çevirmenlik yaptı.

1921 yılının Mayıs ayı sonlarında Eskişehir'e hasta bakıcı olarak gitti. Savaş sürecinde cephelerde, Kızılay hastanelerinde görev yapan Halide Edip, Yunanlıların ülkeden çekilirken yaptıkları hasarı tespit için kurulan Tedkik-i Mezâlim komisyonunda Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Yusuf Akçura ile de çalıştı. Millî Mücadele sırasında ordudaki çalışmalarından dolayı kendisine önce onbaşılık sonrada çavuşluk rütbeleri verildi. Halide Edip hayatı boyunca "onbaşılık" rütbesiyle iftihar etmiştir.

1922'de savaşın sona ermesinden sonra Adnan Adivar, İstanbul Hariciye Vekâleti Mümessili olarak görevlendirilince İstanbul'a döndüler. Halide Edip İstanbul'da Akşam, Vakıf, İdam gazetelerinde yazılar yazdı. Dr. Adnan Adivar 1924'ten itibaren Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer aldı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın muhalefette yer alması Halide Edip hakkında basında aleyhte çeşitli yazılar yazılmasına neden oldu. Millî

Mücadele'den sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın İsmet Paşa (İnönü) hükümetince kapatılması ve Mustafa Kemal ile aralarında çıkan siyasi ihtilaflar üzerine 1924 yılı sonlarında Halide Edip, eşi ile birlikte Türkiye'den ayrıldı.

Halide Edip, 1924'ten 1939'a kadar -1935'teki kısa ziyareti dışında- yurt dışında kaldı. Eşiyle birlikte önce Paris'e sonra Londra'ya giden Halide Edip, demokrasi ve hürriyetin bulunduğu bir yer olarak gördüğü İngiltere'de verimli bir çalışma içine girdi. Orada konferanslar verip yazılar yazan Halide Edip, yurt dışında Türkiye'nin temsilcilerinden biri olarak görüldü.

1928 yılında Williamstown'da Political Institute'un düzenlediği konferansa davet edildiği için Amerika'ya gitti. Bu konferansta açılış konuşması yapan Halide Edip, Political Institute'ye davet edilen ilk kadındır.

Halide Edip, Hindistan'da kurulacak olan bir Müslüman Üniversitesi'nin temellerini atacak bir kampanyaya katılmak üzere 1935 yılı başında, Hindistan'a gitti. Hindistan'daki konferansları ona geniş çaplı bir şöhret kazandırdı.

Halide Edip, yurt dışında olduğu süre içerisinde memlekette zaman zaman aleyhinde yazılar yazılmıştır. Bu yazılardan biri de Nutuk'un yayınlanmasından sonra onun Times gazetesine gönderdiği bir mektup üzerinedir. Bu mektubunda, Nutuk'ta Wilson Prensipleri Cemiyeti'ne atıf yapıldığını fakat bu cemiyetin çok kısa ömürlü olduğunu, Erzurum Kongresi'ndeki maddelerden birine göre Mustafa Kemal'in de mandacı olmasa bile mandacılığın karşısında olmadığını belirtir. Ona göre Rauf Bey ve Refet Paşa'da mandacı olmadıkları halde Nutuk'ta mandacı gibi gösterilmişlerdir. Dr. Adnan Bey de, 1928 yılında The Daily Telegraph gazetesine gönderdiği bir yazıda, Mustafa Kemal'den "Türk diktatörü" olarak bahsetmiştir. Halide Edip'in kendisinin de bu dönemde yapılan inkılapları benimsemediği ve eleştiren yazılar yazdığı ve Mustafa Kemal Atatürk'ü diktatör olarak nitelendirdiği bilinmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın yanındaki arkadaşları Paşa'nın bu yazılara ehemmiyet vermediğini ifade ederler.

Halide Edip, Atatürk'ün ölümünden sonra 1939 yılında yurda döndü. 1940'ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nü kurmakla görevlendirildi. 1950'ye kadar bu kürsüde profesörlük yaptı. 1950-1954 yılları arasında Demokrat Parti listesinden bağımsız İzmir milletvekili oldu. 1954'te siyasetten ayrılarak üniversitedeki görevine döndü. 1955'te eşi Adnan Adıvar'ı kaybetmesi onu çok sarstı. Ömrünün bundan sonraki kısmında hastalıklarıyla uğraşan Halide Edip 9 Ocak 1964'te İstanbul'da hayatını kaybetti. Merkezefendi Mezarlığı'na gömüldü.

Banu ALTINOVA

KAYNAKÇA

ADIVAR, Halide Edip, **Mor Salkımlı Ev**, İstanbul 2004.

ADIVAR, Halide Edip, **Türkün Ateşle İmtihanı**, İstanbul 2007.

ARMSTRONG, H. C., **Bozkurt**, İstanbul 1997.

ATALAY, Ayşe, **Kurtuluş Savaşı Siyasal Akımları İçinde Halide Edip'in Yeri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1991.

BARLAS, H. Uğur, **Halide Edip Adıvar**, İstanbul 1963.

BEKİROĞLU, Nazan, **Halide Edip Adıvar**, İstanbul 1999.

DÜRDER, Baha, **Halide Edip: Hayatı ve Sanatı**, İstanbul 1940.

ENGİNÜN, İnci, **Halide Edib Adivar**, Ankara 1989.

ŞİMŞİR, Bilal N., **Atatürk'ün Büyük Söylevi Üzerine Belgeler**, Ankara 1991.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1. Cilt, s.376-377.

UYGUNER, Muzaffer, **Halide Edip**, İstanbul 1968.

Yahya Kemal, **Siyasi ve Edebi Portreler**, İstanbul 1986.

YÜCEBAŞ, Hilmi, **Bütün Cepheleriyle Halide Edip**, İstanbul 1964.

21/04/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halide-edip-adivar-1882-1964/?pdf=3633> adresinden erişilmiştir